

АНОТАЦІЯ

Мєшков О. О. Судова інженерно-технічна експертиза нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 –Право (Галузь знань 08 – Право). – Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. – Харків, 2023.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретико-правових основ та проблем методичного забезпечення судової інженерно-технічної експертизи нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням.

Роль судової інженерно-технічної експертизи нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням, полягає у дослідженні фактичних обставин, визначення умов та чинників, що обумовили шкідливий вплив небезпечного фактору електричної природи на людину, з метою встановлення причини нещасного випадку та повного кола причинно-наслідкових зв'язків дій (бездіяльності) конкретних осіб з наслідками події.

Повнота, правильність та наукова обґрунтованість висновків експерта за результатами проведених досліджень нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням, в умовах різноманітності фактичних обставин настання події і величезної номенклатури електротехнічних пристроїв та великої кількості норм технічної регламентації їх застосування унеможлиблюється без чіткого визначення та розуміння експертом засад судової експертології, до яких першочергово належать поняття предмета, завдань, об'єкта, суб'єкта та методології судової експертизи.

Необхідність детального розгляду вказаних понять обумовлюється комплексною природою застосовуваних при цьому знань: у галузях електротехніки, охорони праці і безпеки життєдіяльності.

Обґрунтовано необхідність та запропоновано доповнити класифікацію

експертних завдань інженерно-технічного дослідження випадків електротравмування новим різновидом – прогностичні завдання.

Забезпечення високої якості, повноти та наукової обґрунтованості висновку експерта за результатами проведення дослідження нещасного випадку, пов'язаного з електротравмуванням, потребує застосування визначених апробованих методів та прийомів (методик) вирішення експертних завдань. Специфіка проведення дослідження в межах судової інженерно-технічної експертизи випадків електротравмування полягає у надзвичайно різноманітними фактичними обставинами та факторами, що впливають на характер протікання події, множинністю умов, що в певній мірі обумовлюють негативний розвиток ситуації. Характерною особливістю таких досліджень є їх комплексність. Наукові роботи та публікації науковців та напрацювання дослідників у цій галузі ще недостатньо розробили визначення таких базових понять експертного дослідження під час вирішення ситуаційних завдань як «вихідні дані» та «механізм події». Узагальнений аналіз різних поглядів на зміст понять «вихідні дані» та механізм події», свідчить про те, що вони суттєво вирізняються й насамперед залежать не лише від виду експертизи, а й від конкретного дослідника. Розглянуті основні типові стадії (етапи) експертного дослідження, охарактеризовані зміст кожного етапу. Ситуаційні завдання в інженерно-технічних експертизах випадків електротравмування спрямовані на вивчення технічних процесів та встановлення супутніх обставин, що пов'язані з подією електротравмування. Базовим для вирішення таких завдань є встановлення в категоричній формі механізму електротравмування. Необхідність окреслення місця встановленого механізму електротравмування у загальній структурі дослідження, визначається його вирішальним впливом на подальший хід дослідження та на встановлення причини нещасного випадку й повного кола причинно-наслідкових зв'язків, що є беззаперечно суттю всього дослідження, на чому базується формулювання остаточного висновку експерта. Встановлення причини нещасного випадку й повного кола причинно-наслідкових зв'язків

дій/бездіяльності конкретних осіб з подією електротравмування є юридично значущим фактом, необхідним для подальшого вирішення справи, є доказом у кримінальному провадженні.

Проведення судової інженерно-технічної експертизи нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням, характеризується значною різноманітністю фактичних обставин настання негативної події, надзвичайно великою номенклатурою електротехнічного обладнання та чималою кількістю норм технічної та експлуатаційної регламентації їх застосування. Особливою характерною рисою проведення таких досліджень є висока інформативність об'єктів експертизи.

Розглянуто метод інформаційного моделювання при проведенні експертних досліджень нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням. На основі особистого практичного експертного досвіду наведено процес побудови експертом моделі безпечної ситуації під час вирішення ситуативних задач щодо встановлення причини нещасного випадку та причинно-наслідкових зв'язків, що виникають між діями/бездіяльністю відповідних осіб та негативними наслідками події. Окреслено деякі проблемні аспекти, з якими стикається експерт під час проведення досліджень нещасних випадків.

Проведено аналіз сучасного стану нормативного регулювання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в Україні. Система нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини в сфері безпеки життєдіяльності та встановлюють технічні вимоги у різних галузях господарства та виробництв на сьогоднішній день має досить громіздкий характер та включає низку законів, підзаконних нормативних актів (правил, інструкцій, рекомендацій тощо), технічних регламентів. Під час дослідження окреслені загальні проблемні та системні прогалини в нормативно-технічному регулюванні трудової діяльності окремих категорій громадян. Висвітлено недосконалість в правовому забезпеченні організації та виконанні робіт громадянами, що здійснюються на підставі договорів підряду, на підставі угод,

що «маскуються» під цивільно-правові угоди тощо.

Окремою проблематикою нормативного регулювання безпеки життєдіяльності є певна застарілість актів, що значною мірою не встигають за технічним прогресом, відстають від вимог сьогодення. Також, акцентується увага на такому аспекті, як скасування окремих застарілих нормативних документів, що визначають правила безпеки в особливо небезпечних галузях виробництва, однак нові акти не приймаються.

Загалом система нормативного регулювання безпеки життєдіяльності в Україні слабо адаптована до міжнародних норм регулювання праці. Наголошено на необхідності гармонізації законодавства України з міжнародними, зокрема з європейськими стандартами праці.

З метою удосконалення правового нормування безпеки життєдіяльності та охорони праці пропонується змінити загальний підхід до принципів регулювання, зробивши акцент на «запобіжних діях».

Оцінка та перевірка висновку експерта, як одного із джерел доказів, є неодмінною умовою неупередженості, об'єктивності та всебічності проведення розслідування в рамках кримінального провадження та судового розгляду справи. Оцінка та перевірка висновку складаються з вирішення двох загальних груп питань: 1) процесуальна оцінка; 2) змістовна оцінка.

Складність правильної змістовної оцінки висновку експерта з боку органів досудового розслідування чи суду обумовлена тим, що слідчий чи суд не володіють спеціальними знаннями у певній галузі науки й техніки. Підкреслюється, що вирішення такого питання, представляє особливу складність за умови відсутності апробованих методик, або під час застосування нових видів експертиз.

Визначено шляхи вирішення окремих складних аспектів змістовної оцінки висновку експерта з боку слідства чи суду, запропоновано внести певні зміни в процесуальне законодавство щодо незалежного рецензування висновку експерта.

Окреслено проблеми та розглянуто стан сучасного наукового та

методичного забезпечення проведення судової інженерно-технічної експертизи під час розслідування нещасних випадків, пов'язаних з електротравмуванням. Обґрунтовано необхідність комплексної розробки сучасної методології проведення досліджень, що враховуватиме сучасні досягнення науки й техніки. Вбачається, що ефективним інструментарієм якісного виконання експертизи є алгоритмізація та автоматизація проведення дослідження. Окрему роль тут відіграє інформаційне та нормативно-технічне забезпечення судово-експертної діяльності в галузі безпеки життєдіяльності, зокрема й пов'язаного з електробезпекою.

Ключові слова: висновок експерта, вихідні дані, докази, енергетична безпека, експертиза, електротехнічна експертиза, експертиза з безпеки життєдіяльності, кримінальне правопорушення, механізм події електротравмування, нещасні випадки, пов'язані з електротравмуванням, професійна компетентність, предмет, об'єкт і завдання експертизи випадків електротравмування, слідчий, спеціальні знання, спеціаліст, сліди, судова експертиза, судова інженерно-технічна експертиза.

SUMMARY

Mieshkov O. O. Forensic engineering and technical examination of accidents related to electric shock. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

PhD thesis by the specialty 081 "Law" (Field of Study 08 Law). – National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" of the Ministry of Justice of Ukraine. – Kharkiv, 2023.

In the dissertation, a comprehensive study of the theoretical and legal foundations and problems of methodical provision of forensic engineering and technical examination of accidents related to electrocution was carried out.

The role of the forensic engineering and technical examination of accidents related to electric shock is to investigate the actual circumstances, determine the conditions and factors that caused the harmful effect of a dangerous factor of electrical nature on a person, in order to establish the cause of the accident and the full range of cause and effect relationships connections between the actions (inaction) of specific persons and the consequences of the event.

The completeness, correctness and scientific validity of the expert's conclusions based on the results of studies of accidents related to electrocution, in the conditions of the diversity of the actual circumstances of the occurrence of the event and the huge nomenclature of electrical devices and a large number of norms of technical regulation of their application, is impossible without a clear definition and understanding by the expert of the principles of judicial expertology, which primarily includes the concepts of the subject, tasks, object, subject and methodology of forensic examination.

The need for a detailed consideration of the specified concepts is determined by the complex nature of the knowledge used in this: in the fields of electrical engineering, labor protection and life safety.

The need is substantiated and it is proposed to supplement the classification of expert tasks of engineering and technical research of cases of electrocution with a new type - prognostic tasks.

Ensuring the high quality, completeness and scientific validity of the expert's opinion based on the results of the investigation of an accident related to electrocution requires the use of certain proven methods and techniques (methods) for solving expert tasks. The specifics of conducting research within the framework of forensic engineering and technical examination of cases of electrocution consists in extremely diverse actual circumstances and factors that influence the nature of the event, the multiplicity of conditions that to a certain extent determine the negative development of the situation. A characteristic feature of such studies is their complexity. Scientific works and publications of scientists and the work of researchers in this field have not yet sufficiently developed the definition of such basic concepts of expert research when solving situational tasks as "initial data" and "mechanism of an event". A generalized analysis of different views on the meaning of the concepts "initial data" and the mechanism of the event" shows that they are significantly different and primarily depend not only on the type of examination, but also on a specific researcher. The main typical stages (stages) of expert research are considered, the content of each stage is characterized. Situational tasks in engineering and technical examinations of cases of electrocution are aimed at the study of technical processes and establishment of accompanying circumstances associated with the event of electrocution. The basis for solving such tasks is to establish the mechanism of electrotrauma in a categorical form. The necessity of delineating the place of the established electrotrauma mechanism in the general structure of the study is determined by its decisive influence on the further course of the study and on establishing the cause of the accident and the full range of cause-and-effect relationships, which is undoubtedly the essence of the entire study, on which the formulation of the expert's final conclusion is based. Establishing the cause of the accident and the full range of cause-and-effect relationships between the actions/inactions of specific persons with the event of electrocution is a legally significant fact necessary for the further resolution of the case, and is evidence in criminal proceedings.

Conducting a forensic engineering and technical examination of accidents

related to electrocution is characterized by a significant variety of the actual circumstances of the occurrence of a negative event, an extremely large range of electrical equipment and a considerable number of norms of technical and operational regulation of their application. A separate characteristic feature of conducting such studies is the high informativeness of the objects of examination.

The method of information modeling when conducting expert studies of accidents related to electrocution is considered. Based on personal practical expert experience, the process of building a model of a safe situation by an expert when solving situational problems to establish the cause of an accident and cause-and-effect relationships arising between the actions/inaction of the relevant persons and the negative consequences of the event is given. Some problematic aspects faced by the expert during accident investigations are outlined.

An analysis of the current state of regulatory regulation on occupational health and safety in Ukraine has been carried out. The system of regulatory legal acts regulating legal relations in the field of life safety and establishing technical requirements in various branches of the economy and industries today is quite cumbersome and includes a number of laws, bylaws (rules, instructions, recommendations, etc.), technical regulations. During the research, the general problematic and systemic gaps in the regulatory and technical regulation of the labor activity of certain categories of citizens were outlined. Imperfections in the legal provision of the organization and execution of works by citizens, which are carried out on the basis of subcontracts, on the basis of agreements that are "disguised" as civil law agreements, etc., are highlighted.

A separate issue of regulatory regulation of life safety is a certain obsolescence of acts that largely do not keep up with technical progress, lag behind today's requirements. Also, attention is focused on such an aspect as the cancellation of some outdated normative documents that define safety rules in particularly dangerous industries, but new acts are not adopted.

In general, the system of normative regulation of life safety in Ukraine is poorly adapted to international norms of labor regulation. The need to harmonize

Ukrainian legislation with international, in particular with European labor standards was emphasized.

In order to improve the legal regulation of life safety and occupational health, it is proposed to change the general approach to the principles of regulation, focusing on "preventive actions".

Assessment and verification of an expert's opinion as one of the sources of evidence is an indispensable condition for impartiality, objectivity and comprehensiveness of the investigation within the framework of criminal proceedings and court proceedings. Assessment and verification of the conclusion consist of solving two general groups of issues: 1) procedural assessment; 2) substantive evaluation.

The complexity of the correct meaningful assessment of the expert's opinion by the pre-trial investigation bodies or the court is due to the fact that the investigator or the court does not have special knowledge in a certain field of science and technology. It is emphasized that solving such a question is particularly difficult in the absence of proven methods, or when using new types of expertise.

Ways to solve certain complex aspects of meaningful assessment of an expert's opinion by an investigation or a court have been identified, some changes have been proposed in the procedural legislation regarding the independent review of an expert's opinion.

The problems are outlined and the state of modern scientific and methodical support for forensic engineering and technical examination during the investigation of accidents related to electric shock is considered. The need for comprehensive development of modern research methodology, which will take into account modern achievements of science and technology, is substantiated. It can be seen that the algorithmization and automation of the research is an effective tool for the qualitative performance of the examination. A separate role here is played by the informational and normative technical support of forensic expert activity in the field of life safety, in particular, related to electrical safety.

Key words: expert opinion, raw data, evidence, energy safety, expertise,

electrotechnical expertise, life safety expertise, criminal offense, mechanism of electrocution event, accidents related to electrocution, professional competence, subject, object and task examinations of electrocution cases, investigator, special knowledge, specialist, traces, forensic examination, forensic engineering and technical examination.